

Espoon kaupungin vammaisasiamiehen selvitys vuodelta 2021

7.3.2022

Kiviniitty, Sirkku

© Espoon kaupunki 2022

Sisällys

1	Keskeiset kehittämissuhteet.....	3
2	Vammaisasiamiehen toiminta	4
2.1	Asiantuntijatyö.....	4
2.2	Vammaisneuvosto- ja vammaisjärjestöyhteistyö	4
2.3	Neuvonta, palautteet ja kehittämissuhteet	4
2.4	Asiakkaiden yhteydenotot ja palautteet	5
2.5	Yhteydenotot palveluittain	5
2.6	Yhteydenottojen syyt.....	6
3	Palveluiden saatavuus ja laatu	7
3.1	Vammaispalvelut.....	7
3.2	Terveyspalvelut.....	10
4	Esteettömyys ja saavutettavuus	10
5	Inklusio peruskoulussa	11
6	Työllistyminen.....	11
7	Hyvinvoinnin edistäminen	12
8	Yhdenvertaisuus.....	12
9	Osallisuus.....	12

1 Keskeiset kehittämissuositukset

Vammaisasiamies ehdottaa seuraavia kehittämistoimenpiteitä. Tärkeitä kehittämissuosituksia on myös selvityksen tekstiosuoksissa jäljempänä.

1. Vammaispalvelut:

- Palvelujen saatavuuden ja palvelujen laadun kehittäminen
Erityisesti kuljetuspalveluissa, asumispalveluissa ja henkilökohtaisessa avussa. Korjaavat toimet tulisi näkyä asiakkaiden kokemuksena itselle sopivasta ja toimivasta palvelusta ja tarvittavat korjaukset tehdä nopeasti. Asumispalvelujen toteuttamisessa on erityisen tärkeää asiakkaan kuuleminen ja yksilölliset ratkaisut. Asumispalvelujen valvontaa on ryhdytty kehittämään, mikä on tärkeää.
- Asiakasprosessin edelleen kehittäminen
Asiakasprosessissa on kohtia, joissa osa asiakkaista kokee, että heidän asiansa ei etene ja yhteys vammaispalveluun katkeaa. Nämä tilanteet tulee ennaltaehkäistä ja korjata nopeasti yhteisymmärryksessä asiakkaan kanssa. Myös kaikki hakemukset tulee käsitellä lakisääteisessä määräajassa.
- Vammaisen henkilöiden työllistymisen ja työtoiminnan kehittäminen. Jatkossa on tärkeää kehittää työllistymismahdollisuuksia ja työtoimintaa polkuna työelämään. Espoo on käynnistänyt moninaisen rekrytoinnin, minkä tavoitteena on edistää mm. vammaisten henkilöiden työllistymistä kaupungille.

2. Terveyspalvelut:

Terveyspalvelujen esteettömyyden ja saatavuuden kehittäminen ja varmistaminen. Terveyspalvelut tulee kuulua kaikille ja huolehtia, että terveysasemilla on nostin, pyörätuolivaaka ja palvelut soveltuvat kaikille kuntalaisille. Asiakkaille sopivien ja yksilöllisten tarpeiden mukaisten apuvälineiden saatavuus tulee varmistaa.

3. Yhdenvertaisuuden toteuttaminen, hyvinvoinnin edistäminen ja vammaisvaikutusten arviointi

Vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuus tulee toteutua käytännössä ja syrjintä, myös rakenteellinen syrjintä, poistaa kaupungin toiminnoissa. Vammaisten henkilöiden hyvinvointia ja osallisuutta tulee kehittää systemaattisesti ja ottaa käyttöön menettelyjä, joilla vammaisten henkilöiden osallisuudesta ja hyvinvoinnista saadaan tietoa (esimerkiksi säännölliset kyselyt). Vammaisvaikutusten arviointi tulee liittää kaikkeen päätöksentekoon ja toimintaan sekä osaksi ihmisiin kohdistuvaa vaikutusten arviointia. Vaikutusten arviointia tulee toteuttaa useiden ominaisuuksien arvioinnilla yhtä aikaa. Vammaisvaikutusten arviointi tulee liittää osaksi tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa ja hyvinvointisuunnitelmia.

4. Luottamuselimet ja kehittämissuositukset

Vammaisten henkilöiden huomioimisesta kaupungin päätöksenteossa on tärkeää vahvistaa siten, että vammaisneuvosto saa nimetä edustajansa kaupungin luottamuselimiin, hyvinvointialueen luottamuselimiin sekä kehittämissuosituksiin.

2 Vammaisasiamiehen toiminta

2.1 Asiantuntijatyö

Vammaisasiamiehen yhtenä keskeisenä tehtävänä on toimia vammaisasioiden asiantuntijana Espoossa palvellen eri toimialojen päätöksentekoa ja asioiden valmistelua. Vammaisasiamiehen osallistuminen päätöksentekoon on liittynyt lähinnä vammaisneuvoston toimintaan liittyvien päätösten valmisteluun. Vammaisasiamies osallistui mm. Espoon Esteettömyysohjelman loppuraportin laadintaan, Osallisuusverkostoon, Kumppanuusfoorumiin, liikenneturvallisuustyöryhmään ja opastuksen suunnitteluun. Tämä vuoden alussa vammaisasiamies nimettiin ikäkausittaisiin hyvinvointityön ohjausryhmiin ja vammaisasiamies osallistui yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelman laadintaan.

Vammaisasiamies valmisteli yhdessä vammaisneuvoston, kaupungin ja järjestöjen kanssa Kaikki pyörii -tapahtuman 3.12.2021 etätapahtumana. Tapahtumassa julkistettiin Vuoden 2021 Esteetön teko voittaja ja kunniamaininnan saajat. Espoon erityisluokat oli Vuoden esteetön teko. Kunniamaininnat saivat EJY ry (nykyisin HyTe ry) ja Kahvila Merjan Kulma.

2.2 Vammaisneuvosto- ja vammaisjärjestöyhteistyö

Vammaisasiamies toimii vammaisneuvoston sihteerinä ja asioiden valmistelijana. Vammaisneuvosto kokoontui 16 kertaa vuonna 2021. Vammaisasiamies osallistui vammaisneuvoston kokousten valmisteluun vammaisneuvoston työvaliokunnassa, jossa toimii myös sihteerinä. Työvaliokunta kokoontui 11 kertaa. Vammaisneuvosto antoi 52 lausuntoa.

Vammaisasiamies koordinoi Vammaisneuvoston Rakennetaan kaikille -työryhmän toimintaa. Työryhmään kuuluu vammaisneuvoston ja vanhusneuvoston edustajia, järjestöjen edustajia sekä kaupungin työntekijöitä kaavoituksesta, liikenteensuunnittelusta ja rakennusvalvonnasta sekä lautakunnan edustaja. Työryhmä kokoontui 13 kertaa. Työryhmä on antanut lausuntoja ja kommentteja Espoon esteettömyyden huomioimiseksi rakennetussa ympäristössä kaavoituksesta lähtien.

Espoolaisten vammais- ja pitkäaikaissairausjärjestöt muodostavat Vammaisneuvoston Neuvottelukunnan, joka kokoontuu vähintään kahdesti vuodessa. Vammaisasiamies ylläpitää näiden järjestöjen yhteystietolistaa. Vammais- ja pitkäaikaissairausjärjestöt voivat nostaa tärkeinä kokemiaan asioita Espoo Tarinaan vammaisneuvoston ja kaupungin järjestämässä työpajassa.

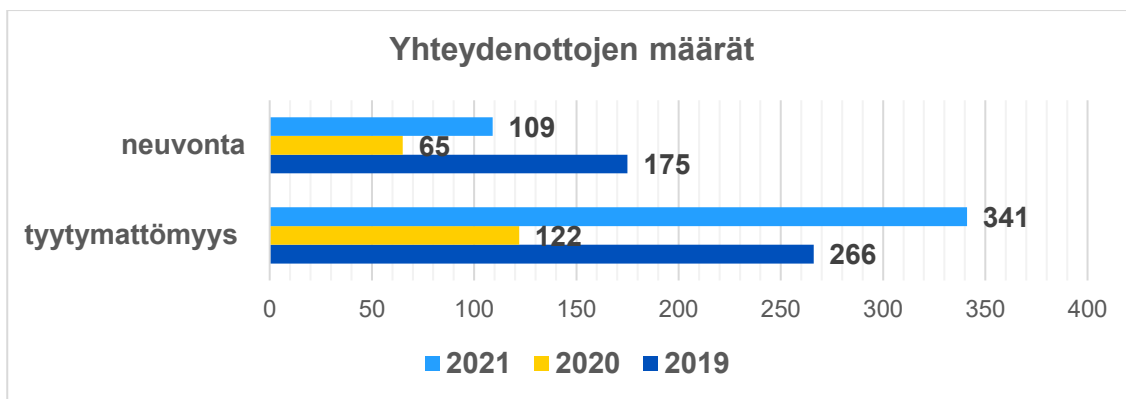
2.3 Neuvonta, palautteet ja kehittämisideat

Vammaisasiamies neuvoo kuntalaisia vammaisuuteen liittyvissä asioissa ja avun hankinnassa sekä mahdollisia kehittämisideoita ja tietoa mahdollisista epäkohdista. Vammaispalveluihin liittyvissä kysymyksissä vammaisasiamies ohjaa asiakkaat ottamaan itse suoraan yhteyttä vammaispalveluihin. Selvitykseen on koottu tietoa ja tilastoja asiakkaiden ja kuntalaisten yhteydenotoista ja palautteista.

2.4 Asiakkaiden yhteydenotot ja palautteet

Vammaisasiamiehelle tulee vuosittain asiakkaiden ja omaisten yhteydenottoja ja asiakaspalautteita, joita voidaan hyödyntää mm. palvelujen kehittämisessä. Vammaisasiamieheen otettiin yhteyttä 450 kertaa vuoden 2021 aikana (neuvonta 109, tyytymättömyys 341). Yhteydenotoista ensimmäisiä yhteydenottoja oli 270 eli n. 60 % oli ensimmäisiä yhteydenottoja eli 180 yhteydenottoa koski asiaa, joka ei ollut edennyt. Näitä useampia yhteydenottoja tuli erityisesti asumispalveluista ja kuljetuspalveluista.

Edellisenä vuonna yhteydenottoja oli 187 (neuvonta 65, tyytymättömyys 122) koronatilanteesta johtuen. Yhteydenotot ovat yli kaksinkertaistuneet vuoteen 2020 verrattuna. Vuoteen 2019 verrattuna neuvontayhteydenottoja oli vähemmän ja tyytymättömyisyhteydenottoja enemmän. (kts. Kaavio 1.).

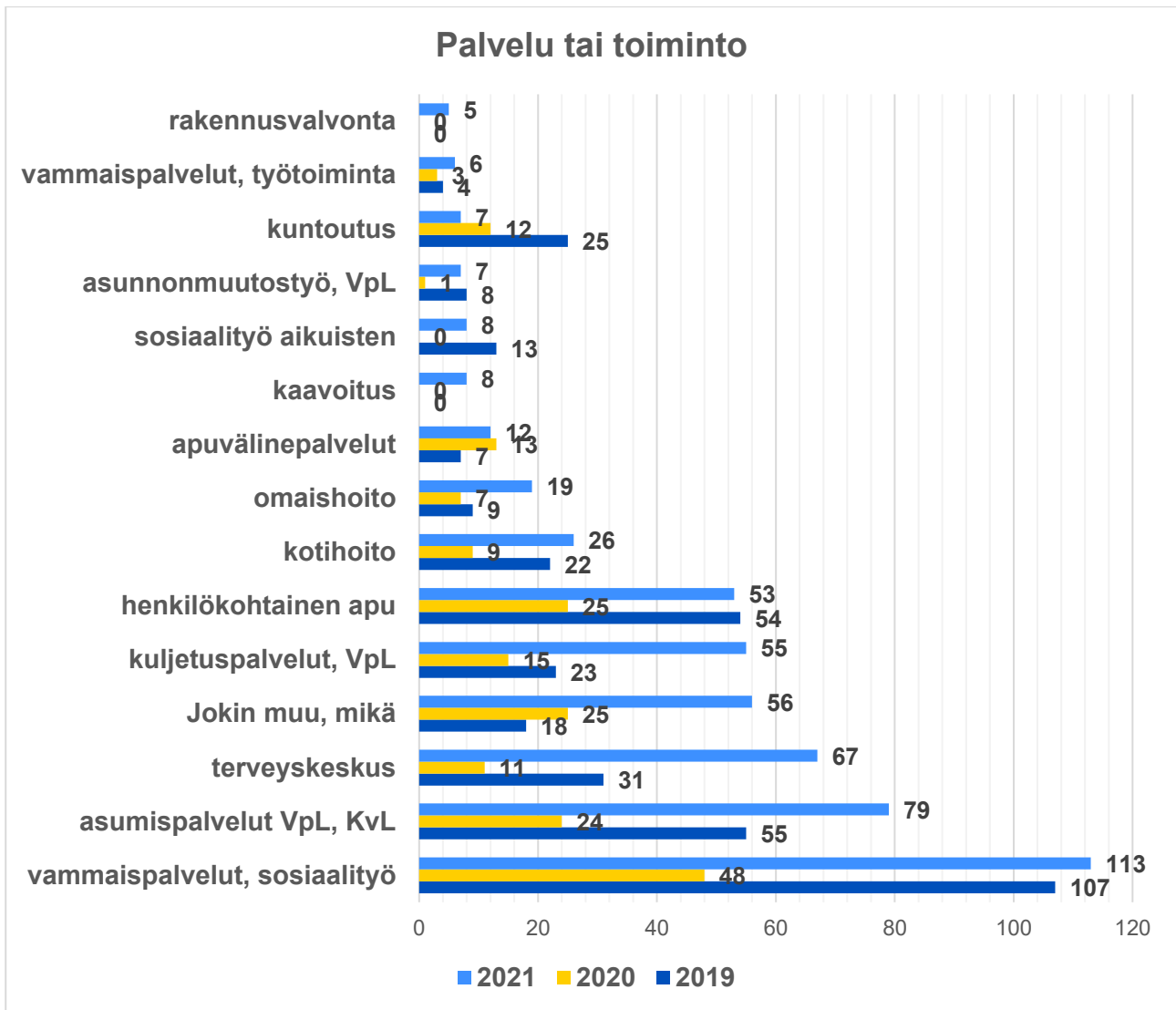

Kaavio 1. Yhteydenottojen määrät vuosina 2019, 2020 ja 2021.

2.5 Yhteydenotot palveluittain

Yhteydenotoista suurin osa koski vammaispalvelujen sosiaalityötä (113), seuraavaksi eniten asumispalveluja (79), terveyspalveluja (67), kuljetuspalveluja (55) ja henkilökohtaista apua (53). Yhteydenotoista osa koski osin samaa asiaa, mutta sitä ei ole tilastossa eroteltu, koska myös samaa asiaa koskevassa yhteydenotossa on usein myös uutta neuvontaa tai palautetta.

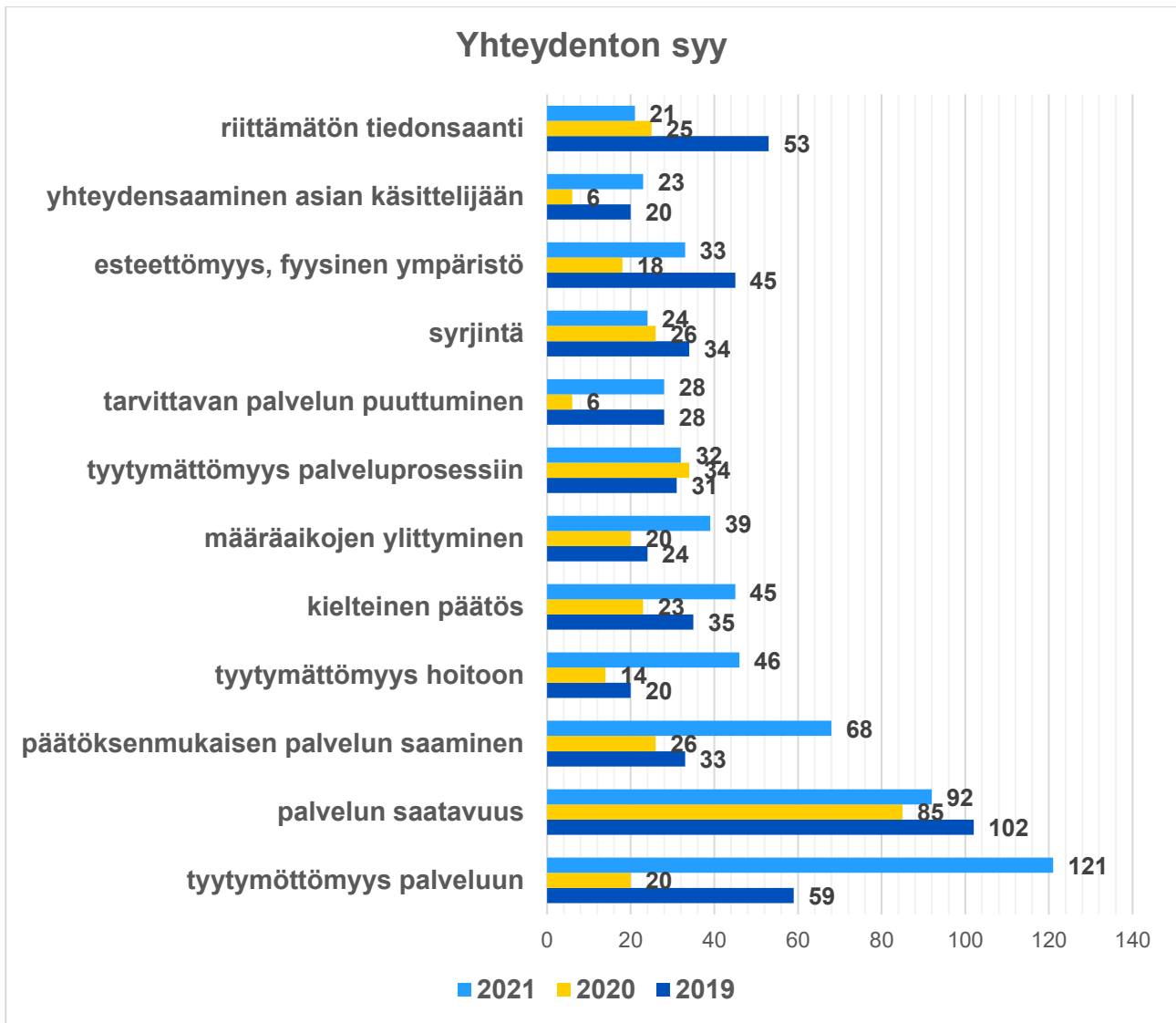
Terveyspalveluja, kuljetuspalveluja ja asumispalveluja koskevat yhteydenotot lisääntyivät sekä vuoteen 2020 ja vuoteen 2019 verrattuna. (yhteydenotoista tarkemmin kohdissa 3.1. ja 3.2.)

Kuvio 2. Yhteydenottojen määrät palveluttain.

2.6 Yhteydenottojen syyt

Selkeästi eniten yhteyttä otettiin tyytymättömyydestä palveluun (121), palvelun saatavuudesta (92), päätöksenmukaisen palvelun saamisesta (68), tyytymättömyydestä hoitoon (46) ja kielteisestä päätöksestä (45). Tiedonsaantiin ja syrjintään liittyviä yhteydenottoja oli hieman vähemmän kuin edellisenä vuonna.

Kuvio 3. Yhteydenottojen syyt.

3 Palveluiden saatavuus ja laatu

3.1 Vammaispalvelut

3.1.1 Vammaissosiaalityötä ja asiakasprosessia koskevat palautteet

Vammaispalvelut ovat välttämättömiä, viimesijaisia palveluita ja ovat vammaisille henkilöille mahdollisuus päästä kaikille kuuluviin palveluihin ja osallistumaan yhteiskuntaan kuten kouluun, työhön, liikuntaan, kirjastoon ja harrastuksiin. Vammaissosiaalityö on erittäin merkittävää työtä ja sen merkitys tulisi huomioida nykyistä paljon laajemmin ja jo sosiaalityön koulutusohjelmassa.

Asiakaspalautteet ovat asiakkaiden kokemuksia palveluista sillä hetkellä, mutta usein myös pidempikestoisia tilanteita, joita tulisi ratkaista asiakaslähtöisesti ja olla osa palveluiden kehittämistä.

Asiakasprosessin eri vaiheisiin liittyviä palautteita:

- Tiedottaminen: Asiakkaat toivovat kaikista muutoksista kirjallista tiedottamista ja tiedottamisväylien lisäämistä esimerkiksi tekstiviestiä ja uutiskirjettä. Osasta muutoksista on tiedotettu kirjallisesti. Vammaispalvelujen opas tullaan julkaisemaan paperisena kevään 2022 aikana, mikä on tärkeä apua tiedonsaamisessa palveluista. Omaishoitajan opas on päivitetty v. 2021. Oppaita ovat kommentoineet kokemusasiantuntijat. Kaupungin julkaisemista oppaista on tärkeää saada kommentit myös vammaisneuvostolta.
- Neuvonta ja ohjaus: Palautteiden perusteella yhteyden saaminen vammaispalveluihin on välillä kestänyt kauan. Asiakkaat toivoisivat, että heille kerrottaisiin aktiivisesti ja laajemmin palveluista, esimerkiksi mitä palveluita on vammaisen lasten tai vammaisen vanhemman perheille saatavissa. Tämä on tärkeää myös ennaltaehkäisevänä toimintana.
- Hakemus: Päätösten nopeuttamista toivotaan, erityisesti kiireellisessä avuntarpeessa tai tilanteessa, jossa olisi tärkeää ehtiä tehdä muutoksenhaku. Lakisääteisessä ajassa on käsitelty keskimäärin 93 % hakemuksista. Lakisääteisen ajan toteutuminen on tärkeää kaikkien hakemusten kohdalla.
- Palvelutarpeen arviointi: Asiakkaat toivovat mahdollisuutta valmistautua ennakkoon palvelutarpeen arviointiin saavutettavalla etukäteismateriaalilla.
- Asiakassuunnitelma: Näkemyseroja voi syntyä esimerkiksi siitä, mikä on kussakin tapauksessa sopivin palvelumuoto tai missä määrin asiakas tarvitsee palvelua. Asiakassuunnitelmaan olisi tärkeää kirjata asiakkaan näkemys ja myös jos asiakkaan tarvitsemaa palvelua ei ole saatavilla. Myös muutokset palvelutarpeessa tulisi kirjata. Esimerkiksi henkilökohtaisen avun tarpeen kirjaaminen palvelusuunnitelmaan.
- Päätöksenteko ja palvelujen toteutus: Päätöksenteosta ja palvelujen saatavuudesta on tullut palautteita. Asiakkaat ovat epätietoisia mm. siitä, miten asiakkaan etu, asiakkaan mielipide ja yksilöllinen tarve huomioidaan päätöksenteossa. Tilanne on myös erityisen vaikea, jos ei löydy asiakkaan tarpeita vastaavaa palvelua tai palveluntuottajaa. Päätöksenteosta ja palvelujen toteutuksesta tuli useita yhteydenottoja.

Palautteet ovat koskeneet myös määräaikaisia päätöksiä, joissa asiakas on kokenut, että palvelutarve on pitkäaikainen, joten tulevaisuutta ei ole voinut suunnitella tai jos asiakas on saanut useiden myönteisten päätösten jälkeen kielteisen päätöksen ja päätöksen perustelu on voinut jäädä epäselväksi.

- Palvelujen käyttö ja seuranta: Asiakaspalautteissa on tuota esiin, että palvelujen toteutumista ei riittävästi seurata ja valvota ja korjaaviin toimiin ei ole ollut riittäviä resursseja tai korjaavat toimet ovat kestäneet kauan, esimerkiksi kuljetuspalveluissa ja asumispalveluissa. Vammaispalveluihin on perustettu 2 hengen valvontatiimi asumispalvelujen valvontaryhmä, joka tekee myös ennalta ilmoittamattomia tarkastuskäyntejä asumisyksiköihin tarkoituksena tehostaa seurantaan ja valvontaa.

Joissakin kunnissa on asiakasprosessiin kirjattu myös palvelujen vaikutusten arviointi, ja erityisesti korostetaan asiakkaan oman ja hänen läheistensä arviointia palveluiden vaikuttavuudesta ja sitä hyödynnetään palvelujen suunnittelussa.

3.1.2 Kuljetuspalvelujen asiakaspalautteet

Kuljetuspalveluita koskevia yhteydenottoja tuli runsaasti. Kulkukeskuksen toiminnan ongelmat aiheutti asiakkaille paljon haittaa. Tilannetta ei saatu viime vuoden aikana korjattua. Uusia korjaustoimia ollaan käynnistämässä vuonna 2022. Palautteet koskivat mm. seuraavia asioita ja ilmiöitä:

- Kuljetusten tilaussovellus ei ollut saavutettava kaikille.
- Pitkiä odotusaikoja tilausnumeroon, tilanne on kriittinen erityisesti paluukyytiä tilatessa ja myös kun on tärkeä meno.
- Kuljetusten pitkiä odotusaikoja, mistä johtuen asiakkaat eivät enää uskaltaneet käyttää palvelua.
- Vakiotaksi-oikeuden poistaminen.
- Kuljetuspalvelujen saatavuus nuorille vrt. ikäisten liikkuminen.
- Heti-tilauksen maksimi aika 60 minuuttia koettiin liian pitkäksi.
- Palvelun korjaustoimet eivät olleet riittäviä
- Tietosuojaan koettiin vaarantuneen, kun asiakkaan tunnistamiseen käytettiin henkilökorttia.
- Kuljetuspalvelun saatavuus toisella paikkakunnalle muuton yhteydessä.

3.1.3 Asumispalvelujen, henkilökohtainen avun ja kotihoidon asiakaspalautteet

Asumispalveluista, henkilökohtaisesta avustajasta ja kotihoidosta tuli palautteita mm. seuraavista asioista ja ilmiöistä.

Asumispalvelujen saatavuus:

- Asumispalvelujen järjestäminen joustavasti asiakkaan yksilöllisen tarpeen mukaan, koettiin, että asiakas voi joutua mukautumaan standardiratkaisuihin.
- Sopivan asumispaikan puuttuminen; vapaita paikkoja on palautteiden mukaan edelleen liian vähän. Asunnon koko uusissa ryhmäkoti-tyyppisissä asunnoissa voi olla alle suosituksen.

Asumisyksiköt:

- Puutteita avunsaamisessa ja tarvittavissa hoidoissa, palautteista huolimatta tilanne ei aina korjaannu
- Ammattitaitoisen henkilöstön saatavuudessa ja sijaisten saatavuudessa ongelmia, mikä heijastui myös ilmapiiriin, korona vaikeutti myös henkilöstön saatavuutta
- Avunsaannin tuntimäärät liian pienet tai epätietoisuutta avunsaannin määrästä sekä asumisen suunnitelmasta
- Hälytysjärjestelmän tai -napin toimimattomuutta, mikä aiheuttaa turvattomuutta
- Henkilökunnan apua tarvittaisiin myös asumisyksikön ulkopuolelle

Kotiin tuotavat palvelut:

- Kotiin tuotavat asumista tukevien palvelujen järjestäminen moniammatillisesti ei toiminut, vastuu koordinoinnista voi jäädä omaiselle
- Kotiin tuotavien palvelujen riittävyys, kotona asuminen vaihtoehtona asumisyksikölle
- Asiakkaan mahdollisuus vaikuttaa järjestämistapaan, toteutetaanko avunsaanti henkilökohtaisella avulla vai kotihoidon avulla
- Sopivien henkilökohtaisten avustajien löytäminen
- Päivittäisissä toimissa tarvittavien välttämättömien laitteiden asiakasprosessissa oli ongelmia

3.1.4 Omaishoidon tuki ja kriisiavun saaminen

Palautteita tuli mm.

- Kriisiapua ei saanut tilanteissa, joissa olisi sitä pikaisesti tarvinnut, kriisiavun kehittäminen koettiin kiireelliseksi.
- Omaishoidon tuen vapaiden ja tilapäisen hoidon saannin vaikeus, pitäisi olla enemmän vaihtoehtoisia tapoja, tähän vaikutti myös koronatilanne.

3.2 Terveyspalvelut

Terveyspalveluita koskevia yhteydenottoja ja palautteita aikaisempaa vuotta enemmän, mikä johtunee osin siitä, että korona sitoi henkilöstöresursseja. Terveyspalveluiden esteettömyydestä on tehty valtuustoaloite. Vammaisasiamies on osallistunut terveyspalvelujen opasteiden suunnitteluun, suunnittelu jatkuu vuoden 2022 aikana.

Terveyspalveluista tuli palautteita mm. seuraavista asioista:

- Useita palautteita takaisinsoiton viivästymisestä ja lääkärin vastaanottoajan saamisen kestosta. Uudella tiimimallilla pyritään purkamaan jonoja.
- Ehdotettiin koronarokotusten järjestämistä asumisyksiköissä, joka toteutettiin.
- Kehitysvammaisille henkilöille tarkoitettua tietoa vaikea löytää kaupungin internetsivuilta, mm. terveyspalvelujen asiointiin liittyvää tietoa.
- Pyörätuolia käyttäviä asiakkaita oli käännytetty takaisin terveysasemilta, koska hoitoonohjaus ei ole toiminut ja ko. terveysasemilla ei ole ollut nostolaitetta. Yhdenvertaisuusvaltuutettu antoi kannanoton syrjinnästä. Yhdenvertaisuuden, palvelun saatavuuden ja terveysaseman valinnan mahdollisuuden toteuttamiseksi tulisi nostolaitte olla kaikilla terveysasemilla.
- Pyörätuolivaakojen puuttuminen terveysasemilta ja äitiysneuvoloista. Pyörätuolivaaka tulisi olla jokaisella terveysasemalla ja äitiysneuvoloissa. Yhdenvertaisuuden ja esteettömyyden toteutumiseksi pyörätuolivaakojen hankkiminen on tärkeää.
- Apuvälineet eivät ole vastanneet asiakkaiden tarpeita, palautetta on tullut mm. pyörätuolista, joka ei tukenut istuma-asentoa oikein ja suihkupyörätuolista, joka ei ollut turvallinen.
- Vaikeus saada maksusitoumusta välttämättömiin lääkekuluihin.
- Pyykkisen tuen lisääminen (vammainen, etenevät sairaudet) ja psykiatrisen hoidon saatavuus

4 Esteettömyys ja saavutettavuus

Vammaisasiamies osallistui RakEs-tutkimushankkeen asiantuntijatilaisuuteen. Asiantuntijatilaisuus oli osa tutkimusta, jonka tuloksena julkaistiin YK:n vammaissopimus ja rakennetun ympäristön esteettömyys Tulevaisuuden lainsäädäntö- ja ohjaustarpeet Valtioneuvoston julkaisu. Julkaisussa todetaan, että nykyinen lainsäädäntö ei huomioi riittävästi aistiesteettömyyttä, julkisten ulkotilojen säännökset puuttuvat ja matkaketjujen esteettömyys on puutteellista. Lisäksi todetaan, että esteettömyyttä tulee kehittää muulloinkin kuin korjausrakentamisessa.

Esteettömyyteen liittyviä palautteita tuli mm. seuraavista asioista:

- Useita palautteita LE-autopaikan puuttumisista taloyhtiöiden paikoitusalueilta ja hankaluus saada LE-autopaikkaa esteettömän ja riittävän lyhyen kulkuyhteyden päähän, kun ko. arvetta ei ollut paikoitusalueella alun perin huomioitu. Esteetön autopaikka tarvittaisiin myös taloyhtiössä vieraileville.
- Esteetön kalastuspaikka tulisi saada Espooseen.
- Palautteita tuli Kilon päiväkodin siirtämisestä väestötiloihin, jotka eivät olleet esteettömät ja esteettömät leikkivälineet puuttuivat, koettiin, että paljon tietotaitoa menee hukkaan.

- Palautteita lähipäiväkodeista, joissa ei ole esteettömiä leikkivälineitä tai on ainoastaan yksi esteetön leikkiväline. Päiväkotien pihoilla ja leikkipuistossa tulisi olla tavoitteena, että kaikki leikkivälineet ovat esteettömiä.
- Ulkokuntosaleilla pitäisi olla myös esteettömiä kuntoiluvälineitä. Tätä mahdollisuutta pyritään pilotoimaan, ongelmana on esteettömien kuntoiluvälineiden saatavuus.

Vammaisneuvoston Rakennetaan kaikille -työryhmä otti kantaa useisiin kaavahankkeisiin, joista on ollut nähtävissä, että esteettömyys tulee ottaa monipuolisesti huomioon jo kaavoituksessa.

Saavutettavuusdirektiivin voimaantulo on edellyttänyt verkkosivujen ja mobiilisovellusten saavutettavuutta sekä selkeää kieltä. On tärkeää myös muistaa, että esimerkiksi kaupungin kyselyt tavoittavat kaikki kuntalaiset ja ovat saavutettavassa muodossa.

5 Inkluisio peruskoulussa

Edellisessä vammaisasiamiehen selvityksessä nostettiin esiin, että peruskoulussa luokkien suuret oppilasmäärät ja resurssien puute on johtanut siihen, että erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden integroiminen näihin ryhmiin on koettu haastavaksi. Inklusion kehittäminen todelliseksi, erityistä tukea tarvitsevien nuorten yksilölliset tarpeet huomioivaksi on todella tärkeää. Palautetta on tullut vanhemmilta edelleen, että integroidut oppilaat eivät saa riittävästi tukea ja koululuokat ovat liian suuria. Koulun henkilöresurssit koetaan liian vähäiseksi ja opettajakoulutuksessa tulisi olla enemmän koulutusta erityisoppilaiden opetukseen.

Opetustoimessa käynnistyi viime vuonna Tuki ja inkluisio -hanke, jonka tavoitteena oli oppimisen ja koulunkäynnin tuen sekä inklusion kehittäminen. Hanke jatkuu vielä tämän vuoden. Tällaiselle hankkeelle on todellinen tarve. Inklusion tosiasiallinen toteuttaminen edellyttää tarvittavia resursseja ja osaamista.

Olisi tärkeää, että kaikissa kouluissa opetettaisiin systemaattisesti yhdenvertaisuuteen liittyviä asioita läpäisyperiaatteella.

6 Työllistyminen

Salonen ja Kiviniitty (2021) selvittivät vammaisten henkilöiden osuuden lisäämistä kaupungin henkilöstöstä ja tekivät suosituksia jatkotoimenpiteistä. Selvityksessä todettiin, että kaupungilla ei ole kerättyä tietoa vammaisista työntekijöistä. Vammaiset henkilöt eivät ole yhtenäinen ryhmä, vaan puhutaan hyvin monenlaisista vammoista, vaikeavammaisuudesta, monivammaisuudesta ja hyvin erilaisista vamman/vammojen aiheuttamista toimintarajoitteista. Koska vammaisia henkilöitä ei rekisteröidä, ei tämän kohderyhmän työllisyys- tai työttömyysasteesta ole saatavilla ajantasaista tietoa. Tieto on hankittava erillisselvityksillä, jossa aineisto perustuu jonkin määritellyn etuuden tai palvelun saamisen perusteella. Arviolta 15–20 prosenttia työkäisistä vammaisista henkilöistä on työssä Tilastokeskuksen hyvinvointikatsauksen (3/2013) mukaan.

Vammaisten henkilöiden työllistyminen Espoon kaupungille on erittäin tärkeää. Espoossa on tehty kysely esimiehille moninaisesta rekrytoinnista ja käynnistetty henkilöstökoulutus.

Vammaisten henkilöiden työtoiminnassa tulisi edistää työelämätaitoja tavoitteellisesti ja monipuolisesti ja mahdollisuuksien mukaan työtoiminnan tulisi johtaa myös työllistymiseen.

7 Hyvinvoinnin edistäminen

Vammaiset henkilöt tulee ottaa selkeästi ja näkyvästi huomioon hyvinvoinnin edistämässä ja hyvinvointisuunnitelmissa läpileikkaavasti kaikissa ikäryhmissä. Vammaisilla henkilöillä on keskimääräistä suurempi riski syrjäytyä ja siten myös vammaisten henkilöiden hyvinvoinnin huomioiminen on erityisen tärkeää. Vammaisten henkilöiden hyvinvoinnin edistämiseksi tulee laatia hyvinvointitavoitteet ja seurantamittarit ja tietoa tulee raportoida vuosittain. On myös tärkeää tehdä vammaisvaikutusten arviointi, niin että kaikissa hyvinvoinnin edistämisen toimenpiteissä arvioidaan ja huomioidaan vammaisvaikutukset sekä moniperusteinen ja kasautuva syrjintä, kuten esimerkiksi köyhyys, mielenterveys, työttömyys jne. Hyvinvoinnin erot näkyvät jo peruskoulussa, jossa toimintarajoitteiset oppilaista 52 % oli tyytyväisiä elämäänsä, kun muista nuorista tyytyväisiä oli 80,8 %. (Kouluterveyskysely v. 2017, THL)

Koska vammaisia henkilöitä ei ole systemaattisesti huomioitu hyvinvointisuunnitelmissa, ei ole myöskään kertynyt tietoa vammaisten espoolaisten hyvinvoinnista ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Näin ei myöskään ole tietopohjaa toimenpiteiden suunnittelulle. Jatkossa tulee ottaa käyttöön menettelyjä, joilla tätä tietoa saadaan. Yhtenä keinona on mm. säännölliset kyselyt ja vammaisten henkilöiden ja vammaisneuvoston mukaan ottaminen hyvinvoinnin suunnitteluun. Myönteistä on, että vammaisasiamies on vuoden 2022 ikäkausittaisiin hyvinvointityön ohjausryhmiin.

8 Yhdenvertaisuus

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma on valmisteilla Espoossa. Suunnitelmassa nostetaan esiin vähemmistöjen syrjintä ja välittömän ja välillisen syrjinnän ehkäiseminen. Suunnitelmaan esitetään mm. vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden toteuttamista ja syrjinnän poistamista läpileikkaavana teemana Espoon kaupungin kaikessa toiminnassa ja laaja-alaisen esteettömyyden edistämistä. Yhdenvertaisuutta tulee edistää vammaisvaikutusten arvioinnilla ja useiden ominaisuuksien arvioinnilla yhtä aikaa. Yhdenvertaisuussuunnitelmassa on tärkeää huomioida myös kohtuulliset mukautusten ja positiivinen erityiskohtelun toteutuminen käytännössä, kun ne ovat tarpeen.

9 Osallisuus

Vammaisten henkilöiden osallisuutta tulee lisätä systemaattisesti palvelujen kehittämisessä. Esimerkiksi kaupungin tekemien kyselyjen ja selvitysten tulisi tavoittaa vammaiset henkilöt. On tärkeää huomioida, että konkreettisesti vuorovaikutuksessa sosiaalinen osallisuus on paitsi tunne johonkin kuulumisesta myös toimintaa. Osallisuus voidaan jakaa eri toimintoihin seuraavasti ja esimerkkejä toteuttamisesta:

- Tieto-osallisuus: koskee oikeutta tiedon saamiseen ja tuottamiseen, esimerkiksi kyselyihin vastaaminen.
  - Vammaisneuvosto on tuonut esiin, että Espoon toteuttamien kyselyjen olisi tärkeää tavoittaa vammaiset henkilöt.
- Suunnitteluosallisuus: koskee oikeutta olla mukana elinympäristön järjestämisessä

- Suunnitteluosallisuus on paljon digitaalista osallisuutta ja monilta vammaisilta henkilöiltä puuttuu keinot ja osaaminen osallistua digitaalisesti.
- Päätösosallisuus: koskee oikeutta olla mukana omaan elämään koskevia päätöksenteossa
  - Päätösosallisuutta on tärkeää vahvistaa vammaisten henkilöiden osallisuudella päätöksentekoon. Tätä edistää vammaisneuvoston puhe- ja länsäolo-oikeus luottamuselimissä ja kehittämisohjelmissä.
- Toimintaosallisuus: koskee oikeutta toteuttaa oma toiminta elinympäristössä yhdessä muiden kanssa
  - Toimintaympäristöosallisuuteen vaikuttaa vahvasti mm. esteettömyys ja saavutettavuus. Osallistumisen esteitä tulee poistaa ja poistaa myös rakenteellinen ja näkymätön syrjintä.

(Osallisuuden jakautuminen, lähde: Elina Pajula 2014)